

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НЕ УСВІДОМЛЮВАТИ СВОЇ ДІЇ?

У сучасному світі постає питання усвідомлення власних дій. Самосвідомість і здатність усвідомлювати які дії вчиняєш, які наслідки несуть вони за собою, і саме це відрізняє людину від інших живих істот. В правовому суспільстві це має особливе значення, оскільки наші дії можуть нести за собою багато наслідків, в тому числі юридичні. Усвідомлення своїх дій є ключовою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення, у випадках коли дії несуть за собою протиправне діяння чи бездіяльність, що впливає на встановлення справедливого покарання.

З одного боку, ніхто не має втручатися у свідомість і поведінку людини, тому що вона має особисту свободу. У демократичному суспільстві люди мають право на вільний вибір дій і не обмежуються зовнішніми сторонами чи чинниками. Тобто, вони, навіть, не завжди усвідомлюють наслідки своїх рішень. Але постає питання «Чи взагалі може людина відмовитись усвідомлювати свої вчинки і цим не порушувати закон?».

Повна відсутність усвідомлення може призвести до фатальних наслідків в як в житті окремої людини, так і в суспільстві, створюючи загрозу навколишньому світу, порушуючи правопорядок та створюючи загрозу життю та здоров'ю інших осіб, безпеці, правопорядку. Люди, які стверджують, що незалежно від того усвідомлюють вони свої дії чи ні, що вчинки є заздалегідь визначеними і призведуть до якоїсь події, не хочуть усвідомлювати наслідки своїх дій і все покладають на те, що так і мало б статись. З такої точки зору усвідомлення власних вчинків немає значного впливу, оскільки всі вчинки та їх наслідки є неминучими. На мою думку, кожна людина має право на вибір, але він повинен бути обґрунтованим та з врахуванням наслідків і негативних в тому числі.

Отже, щоб бути суб'єктом права, тобто бути осудною, особа повинна мати фактичну можливість правильно оцінювати обстановку, в якій здійснюється юридичні дії, усвідомлювати їх сутність і бути в змозі розпоряджатися ними. Але чи має бути таке в правовому суспільстві? Чи мають право такі люди, з такою точкою зору, наражати інших на небезпеку? Адже, має бути відповідальність насамперед перед собою та оточуючими людьми за свій вибір. Тобто має бути розумність та усвідомленість у прийнятті рішень. А як бути з людьми, які вчиняють протиправні дії неусвідомлено та як притягнути людей з неусвідомленням власних дій, через вчинення правопорушення до кримінальної відповідальності?

Якщо особа не усвідомлює свої дії та не може керувати своєю поведінкою, вона визнається неосудною та не підлягає кримінальній відповідальності. Поняття неосудності розкривається за допомогою двох критеріїв: медичний та юридичний.

Медичний критерій наявність хворобливого стану психіки, окреслює всі можливі психічні захворювання що впливають на свідомість і волю людини. Досить

поширеним видом захворювання психіки є хронічне психічне захворювання, такі як шизофренія, параноя тощо. Також сюди відносяться тимчасові розлади психічної діяльності, що перебігає у вигляді приступів. До цього всього ще є постійний вид порушення, який вражає розумові здібності людини з народження. Щоб визнати таку людину неосудною, що на момент вчинення суспільно небезпечного діяння не усвідомлювала свої дії, потрібні медичні висновки, судово-психіатрична експертиза та висновок, який відповідає однозначно на питання «осудна людина чи ні?». Саме такі особи можуть не усвідомлювати вчинення дій через медичний критерій, а не через своє байдуже ставлення до вчинення кримінального діяння чи бездіяльність та їх наслідків.

Є другий критерій, який має назву юридичний (психологічний), який виражається в нездатності особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння усвідомлювати свої дії чи бездіяльність або керувати ними, інтелектуальна ознака або вольова ознака, саме внаслідок наявності психічного захворювання. Насамперед це означає, що особа не розуміє фактичної сторони своєї поведінки, а тому і не може розуміти його суспільну небезпечність. Одними з таких прикладів є випадок, коли душевнохвора мати під час купання своєї малолітньої дитини вводила в її тіло швейні голки, думаючи, що таким способом вона вилікує її від хвороби. В результаті це призвело до смерті дитини. Саме в момент проколювання дитину голками, вона мала думку, що ці наміри не зашкодять дитині, а це означає що вона не мала умислу вбивати її. Зрозуміло, що застосування покарання до таких осіб є несправедливим і недоцільним, через неможливість досягнути у такий спосіб визначених законом цілей покарань. До таких осіб можуть бути застосовані заходи медичного характеру, метою яких є лікування і запобігання вчинення ними суспільно небезпечних діянь надалі.

Бувають випадки, що особа була в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, то в такому випадку відсутність усвідомлення тісно пов'язане з такими категоріями, як вина, намір та необережність. Так як алкоголь та інші речовини впливають на нервову систему людини та вражають її свідомість, внаслідок чого порушується мислення і самоконтроль. Але визнання цього факту є тимчасовим психічним розладом і є обтяжуючою обставиною при визначенні покарання та не звільняє від відповідальності.

У психічно здорової людини здатність усвідомлювати свої дії, керувати ними та передбачати їх наслідки виникає лише при досягненні певного віку. Загальний вік відповідальності - це вік, з якого особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності за будь-які злочини. Звісно ж у немовлят немає здатності усвідомлювати дії та думки. Тому суспільством вважається, що така здатність в людини починається з 14-річного віку. Особи віком від 14 до 16 років можуть бути суб'єктами кримінальних правопорушень лише у разі вчинення ними тяжкого кримінального правопорушення. Це пояснюється тим, що особи цього віку вже здатні усвідомлювати суспільно небезпеку своїх дій. Особа в такому віці повинна мати достатній рівень розвитку, щоб розуміти суть своїх дій та наслідки які вони можуть нести. Саме тому для неповнолітніх передбачені спеціальні заходи впливу, які спрямовані на покарання чи виправлення за кримінальне правопорушення. Замість позбавлення волі можуть бути застосовані виховні заходи, основною метою яких є дати шанс на виправлення і запобігти вчинення наступного кримінального правопорушення. У визначенні покарання для такої особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, важливо розуміти, що це не лише юридичне, а й

соціальне питання. Потрібно зрозуміти в якому середовищі виховання зростала людина, який вона має рівень правової свідомості, а тим паче діти, яким потрібно давати належне виховання, освіту та забезпечувати правову обізнаність.

Осудність є ключовою категорією, яка визначає покарання за вчинене кримінальне правопорушення, вона розглядає баланс між правосуддям та врахуванням психічного стану особи та чи заслуговує ця особа на повне покарання за вчинення своїх дій. У випадках коли людина є неосудною, вона може підлягати медичному впливу. Таким вчинком, правова система прагне встановлювати справедливість для двох сторін. З одної сторони караються винні за вчинення кримінального правопорушення, а з іншої сторони - правова система захищає тих, хто не усвідомив свої дії через причини, набуття яких не залежали від самої особи (хвороби, настання яких ніхто не бажав).

Усвідомлення своїх дій є невід'ємною складовою життя людини та правової відповідальності особи. Кожна людина має право на свободу, але це супроводжується обов'язком передбачати наслідки за свої вчинки. Якщо людина нехтує і не хоче усвідомлювати свої дії, то це можуть викликати небезпечні наслідки для суспільства. Коли ж особа не може усвідомлювати дії через захворювання, то правова система передбачає медичні заходи впливу. Але якщо особа не усвідомлює своїх дій через вживання алкоголю чи наркотиків, то це не буде звільняти особу від відповідальності, а навпаки виступати як обтяжуючі обставини. Важливо розуміти що осудність є визначальним критерієм, яке забезпечує баланс між справедливістю та врахуванням психічного стану особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Правосуддя має не лише каральну функцію, а й таку яка потребує виховання, дає шанс на виправлення для неповнолітніх злочинців. Свобода вибору кожної людини неможлива без наслідків та відповідальності за них. Усвідомлення своїх дій - це обов'язок перед собою та громадськістю.